

**This is an electronic reprint of the original article.
This reprint *may differ* from the original in pagination and typographic detail.**

Author(s): Kotilainen, Sofia

Title: Omintakeisen kansankynttilän kintereillä

Year: 2015

Version:

Please cite the original version:

Kotilainen, S. (2015). Omintakeisen kansankynttilän kintereillä. Agricolan kirja-arvostelut, 2015(19.1.2015). <http://agricola.utu.fi/julkaisut/kirja-arvostelut/index.php?id=3749>

All material supplied via JYX is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all or part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorised user.

Julkaisun tiedot APA-viitemuodossa:

Kotilainen, S. (2015). Omintakeisen kansankynttilän kintereillä. *Agricolan kirja-arvostelut*, 2015 (19.1.2015). Retrieved from <http://agricola.utu.fi/julkaisut/kirja-arvostelut/index.php?id=3749>

Agricolan kirja-arvostelut

ISSN 1796-704X

Omintakeisen kansankynttilän kintereillä

19.1.2015 Sofia Kotilainen <sofia.p.kotilainen@jyu.fi> FT, dosentti, Jyväskylän yliopiston historian ja etnologian laitos

Suni, Hannu: *Röyhkeä opettaja. Esa Paavo-Kallion todellisuuskäsitykset, nälkävuodet ja maailmojen konflikti 1867–1913.*. Suomen Kirkkohistoriallinen Seura, 2014. 200 sivua.

Teologi Hannu Suni tarkastelee kirkkohistorian piiriin kuuluvassa tutkimuksessaan, kuinka erään kansakoulunopettajan toiminta kuvaa samalla hänen aikansa yhteiskunnallista ja hengellistä murrosta 1800-luvun lopulla. Tutkimuksen keskiössä oleva Esa Paavo-Kallio kyseenalaisti maallikkosaarnaajana perinteiset yhteiskuntarakenteet ja joutui sen vuoksi törmäyskurssille evankelis-luterilaisen kirkon edustajien kanssa. Jyväskylän kansakoulunopettajaseminaarin käynyt Esa Paavo-Kallio kiinnostui opiskeluaikoinaan fennomaanisista aatteista. Sitten hän irrottautui niistä huomiota herättäneellä tavalla vaihtoehtoisten todellisuuskäsitysten avulla.

Hannu Sunin mielenkiinto kansakoulunopettaja Esa eli Esaias Paavo-Kallion (1858-1936) tai Paavonkallion elämäntarinaa kohtaan sai alkunsa jo väitöskirjatyön aikana. Hänen nimensä nousi toistuvasti esille lähteistä, kun tekijä pyrki kiinnittämään huomionsa kasvatuksen ja sosialisoinnin mahdollisiin murtumakohtiin. Paavo-Kallion ristiriitainen persoona johti kokonaan uusien tutkimuskysymysten äärelle. Suni tarkastelee tutkimuksessaan varsin kattavasti ja monitahoisesti Paavo-Kallion poikkeuksellisen röyhkeänä pidettyä käytöstä ja maailmankatsomusta, joka kertoo yleisemminkin aikalaisten mentaliteeteista ja yhteiskunnan rakenteista. Tavoitteena on tekijän mukaan ollut etsiä Paavo-Kallion tapaa olla olemassa oman aikansa maailmassa.

Esa Paavo-Kallio oli torpparin poika Isostakyröstä. Hän eli nuoruuttaan 1860-luvun vakavina nälkävuosina. Syntyperästään huolimatta Paavo-Kalliota ei voi lukea pelkästään kansanihmisten joukkoon, sillä 1878 hän pääsi opiskelemaan Jyväskylän seminaariin. Vaikka häntä kutsutaan toisaalla teoksessa hieman harhaanjohtavasti kouluja käymättömäksi, niin

toisaalla mainitaan, että ennen seminaariopintoja hän oli itseopiskelun lisäksi käynyt kotipitäjässään kyläkoulua (seurakunnallinen alkuopetus oli samaan aikaan maakunnan kattavinta juuri Isossakyrössä ja sen kappeliseurakunnassa Ylistarossa kiinteiden kyläkoulujen ansiosta). Alue oli muutenkin kansanopetuksen suhteen Etelä-Pohjanmaan edistyksellisintä. Lisäksi kansakoulunopettajat valmensivat seminaariin pyrkijöitä, ja myös Esa Paavo-Kallio tarvitsi tällaista ohjausta voidakseen osallistua seminaarin pääsyttökintoon.

Kuva: Jyväskylän seminaarin miesosaston oppilaita 1900-luvun alussa. (Wikipedia)

Seminaarissa opetus rakentui fennomaanien ajattelun ja kansallisten ihanteiden varaan, ja tässä kaikessa evankelisluterilaisen kirkon edustamalla uskonkäsityksellä oli perustava asema. Paavo-Kallio oli kirjoittajan mukaan hyvin ristiriitainen persoona. Hän toimi kansakoulunopettajan työn lisäksi myös kansankirjailijana, runoilijana, laulujen kirjoittajana, kansanperinteen kerääjänä, puhujana ja vapaana maallikkosaarnaajana, nuorisoseura- ja raittiusaatteen puolesta sekä työväenliikkeen agitaattorina. Hän oli kiinnostunut monista aikansa aatteista, mutta joutui lopulta yhteiskunnalliseen marginaaliin. Tämä voimisti hänen kirjoitustensa satiirista ja itseironista sävyä. Paavo-Kallion kirjallisen tuotannon tasoa Suni luonnehtii epätasaiseksi ja tasoltaan vaatimattomaksi, mutta puhujana tämä oli ilmeisen taitava.

Osittain Paavo-Kallion toimien moninaisuus johtui siitä, että hänen työskentelynsä varsinaisissa kansakoulunopettajan tehtävissä ei ollut menestyksestä. Lisäksi hän innostui aikalaiskuvausten mukaan helposti erilaisista tehtävistä ja hankkeista, muttei välttämättä vienyt niitä loppuun saakka, ennen kuin siirtyi seuraavien pariin. Mielenpitoisensa vuoksi hän joutui toistuvasti konflikteihin paikallisyhteisössään. Vuonna 1896 Tammelan luterilaisen seurakunnan kirkkoneuvosto antoi Paavo-Kalliolle saarnakiellon. Sitä hän ei noudattanut, vaan esiintyi edelleen uhmakkaana omissa käsityskannoissaan pysytellen. Niinpä asia siirtyi Turun tuomiokapitulin sekä myös oikeuden tutkittavaksi.

On huomattava, ettei – toisin kuin tekijä toisessa pääluvussa mainitsee – identiteetin hapuilevuuden todentamisen perusteeksi riitä pelkkä vaihtelu tutkimuksen päähenkilön eli

Esa Paavo-Kallion sukunimen kirjoitustavoissa, kun on kyse saman nimen vain hieman toisistaan eroavista kirjoitusasuista (olisi aivan eri asia, jos nimi vaikkapa vaihtuisi kokonaan toiseen). 1800- ja 1900-luvun vaihteen molemmin puolin oli vielä tavallista, että niin etu- kuin sukunimien kirjoitusasut vaihtelivat sen mukaan, kuka nimen kirjoitti ja missä yhteydessä. Yhdysviivan käyttö yhdysnimien osia erottamassa ei ollut yleistä kirkonkirjoissa vielä 1800-luvulla eikä aina 1900-luvun alkuvuosikymmeninäkään, myöskään etunimien osalta. (Olen tässä tekstissä käyttänyt tutkimuksen kohteena olevasta henkilöstä Sunin teokseen yhdenmukaisuuden vuoksi valitsemaa kirjoitusasua Esa Paavo-Kallio, joka vakiintui myös tämän itsensä käyttöön myöhempinä elinvuosina.)

Lähteistä

Tekijä on käyttänyt lähteenään useisiin eri arkistoihin sisältyviä asiakirjoja sekä Paavo-Kallion omia tekstejä. Tämä kirjoitti ja julkaisi itse runsaasti omaelämäkerrallista tekstiä. Päälähteenä ovat olleet ainakin Paavo-Kallion melko laaja omaelämäkerta sekä joukko muita käsikirjoituksia. Päiväämättömien kirjoitusten ajoittaminen on tekijän mukaan ollut hankalaa, ja ne muodostavat lähdekriittisen ongelman. Muina lähteinä ovat olleet Paavo-Kallion omakustanteet, lehtikirjoitukset sekä hänestä kirjoitetut lehtiartikkelit. Tutkimuksen liitteenä on julkaistu muutamia valokuvia, joista kaksi esittää tutkimuksen kohteena olevaa Paavo-Kalliota sekä nuorena että korkeammassa iässä.

Suni tarkastelee valtakulttuuria poikkeuksellisen ja marginaalin kautta, kuten mikro- ja mentaliteettihistoriallisessa elämäkertatutkimuksessa on ollut tapana muutamien viime vuosikymmenten aikana. Erityislaatuisten persoonien ja poikkeusyksilöiden elämäntarinan avulla on voitu tarkastella myös normien mukaista elämää, koska poikkeamat tuovat esille sellaisia ristiriitaisuuksia ja mentaliteettien murtumia, joita ei muuten olisi mahdollista havaita.

Myöhästynyt sukupolvikokemus

Teoksen lähtökohta eli poikkeuksellisen persoonan elämänvaiheiden tarkastelu murrosaikojen Suomessa on varsin kiinnostava. Samoin tutkimusasetelman taustalla vaikuttavat pohdinnat ja historialliset tapahtumakulut ovat niin merkityksellisiä, että tutkimuksen tulosten ja siinä käytettyjen käsitteiden kriittinen pohdinta on tarpeen. Sunin käyttämät tutkimusmenetelmät ovat varsin tavanomaisia vastaavalle biografiatutkimukselle ja tuttuja kansainväliset klassikot (joihin Suni itsekin viittaa) tuntevalle. Suni käyttää tutkimuksensa tukena myös usein hyödynnettyä Mannheimin sukupolviteoriaa, jonka ydinajatus on, että sukupolvikokemus syntyy samaa ikäryhmää edustaville (tai muuten samanaikaisesti eläneille) ihmisille yhteisistä avainkokemuksista. Tässä mielessä Sunin käyttämä käsite myöhästynyt (sekä jälkijätöinen tai tarkoitushakuinen) sukupolvikokemus muodostuu hieman ongelmalliseksi.

Voiko sukupolvikokemus olla myöhästynyt? Onko se enää siinä tapauksessa sukupolvikokemus, varsinkin ollessaan Sunin määritelmän mukaisesti ”tarkoitushakuinen”? Koetaanko myöhästynyt sukupolvikokemus vasta varttuneella iällä, kun merkittävä osa sukupolvesta on jo ikäihmisiä tai edesmennyt? Eikö sukupolvikokemus pitäisi pikemminkin kokea ja tiedostaa nuorella iällä, jolloin se vaikuttaisi koko (sukupolven) myöhempään elämäntapaan ratkaisevasti? Päälähteenä käytetyn tekstin Paavo-Kallio kirjoitti ollessaan yli viisikymmenvuotias. Suni kertoo kuitenkin kirjansa johdannossa Paavo-Kallion luoneen

tietoisesti menneisyyspuhetta tämän muistellessa nuoruuttaan. Kyseisen Paavo-Kallion kirjoituksen sisältöön vaikuttivat 1880- ja 1890-luvun realistisen kirjallisuuden tavat tulkita nälkävuosien tapahtumia, samoin kuin työväenliikkeen 1900-luvun alun selitysmallit.

Ei tietenkään voi kiistää, etteivätkö myös Sunin teoksen alaotsikkoon nostetut nälkävuodet olisi olleet maailmankuvaa muokkaava elämänvaihe kaikille niiden aikana eläneille suomalaisille, mutta analyysin keskiössä oleva Paavo-Kallion teksti syntyi vasta 1910-luvulla. Olisiko silti kyseessä pikemminkin sukupolvikokemus, jota päähenkilö muisteli vuosikymmeniä myöhemmin? Se, että kokemus olisi muodostunut vasta tuolloin leimallisen vaikuttavaksi hänen mielessään, ei poista tai myöhäistä nuoruuden kokemuksia. Varmasti kokemus oli ollut olemassa nuoruudesta saakka, mutta hänelle tarjoutui vasta myöhemmin mahdollisuus käsitellä sitä kirjallisessa muodossa, vaikka sitten tarkoitushakuisestikin.

Sosiaalinen nousu

Sunin teoksen lähtökohtana on, että nimenomaan nälkävuodet laukaisivat Paavo-Kalliolla pyrkimyksen sosiaaliseen nousuun, mutta ainakaan niiden autobiografisten kirjoitusten valossa, joita teoksessa on siteerattu sanasta sanaan, nälkävuodet eivät nouse yksiselitteiseksi tai ensisijaiseksi syyksi, vaan mahdollisuus sosiaaliseen nousuun ja sen tavoittelu saattoivat johtua myös monista muista 1800-luvun loppupuolen yhteiskunnallisen murroksen osatekijöistä. Esimerkiksi Jyväskylän kansakoulunopettajaseminaarin perustaminen ja kansakouluasetus ajoittuivat 1860-luvulle, ja olivat seurausta Aleksanteri II:n uudeltaisesta politiikasta ja vuoden 1856 uudistusohjelmasta. Myös se sysäsi liikkeelle monia taloudellisia, hallinnollisia ja yhteiskunnallisia muutoksia Krimin sodan jälkimainingeissa. Ilman kansanopetuksen uudistustyötä ja päätöstä kouluttaa kansakoulunopettajia heitä valmistavassa seminaarissa torpparin poikana syntynyt Paavo-Kallio olisi saanut vain haaveilla kansakoulunopettajan ammatin tuomista uusista näköaloista elämänsä suunnalle.

Kirjan jäsenitys on kronologinen. Teoksen alku sisältää varsin pitkän taustoituksen aikakaudesta ja sen aatteista, ennen kuin Paavo-Kallion omia ajatuksia päästään tarkastelemaan ja tulkitsemaan viidennenkymmenennen sivun jälkeen hänen kirjoittamiensa tekstien kautta. Tästä ja muutamista oikeinkirjoituksen epätarkkuuksista huolimatta teos tuottaa kuitenkin lopulta myös Paavo-Kallion kirjoitusten valossa jännittävän näkymän 1800-luvun loppupuolen murrosvuosiin, sääty-yhteiskunnan murtumiseen, koulutukseen ja tilattoman väestön sosiaaliseen nousuun, ajan uskonnolliseen murrokseen ja muihin yhteiskunnallisia rakenteita horjuttaneisiin voimiin. Se on merkittävä kohottaessaan Paavo-Kallion aiemmin vaietusta tai vähäisemmälle huomiolle jääneestä persoonasta kirjan päähenkilöksi ja hänen erikoislaatuisen elämänsä tarkemman tutkimuksen kohteeksi. Ansiokasta on myös se tekijän huolellinen perehtyneisyys Paavo-Kallion kirjalliseen tuotantoon, joka teoksen lehdiltä lukijalle välittyy.

Lisätietoja:

- [Kati Launis: Työväenkirjallisuus ennen ja nyt \(Työväenhistorian uutisvirtaa\)](#)
- [Kati Launis: Muistiinpanoja marginaalista: luokka-Suomen varhainen tekijä Esa Paavo-Kallio \(Kulttuurintutkimus 28 \(2011\) : 2, s. 19-32;\)](#)